DESPRE PERSONAJELE CARE IAU PARTE LA DISCUȚIE

Republica face parte dintre dialogurile „povestite”. Socrate se adresează unui auditor nenumit, relatând conversația pe care ar fi avut-o în ajun la Pireu, în casa lui Cephalos. În *Timaios*, prezentat ca o continuare la *Republica*, acest auditoriu intră și el în scenă: Timaios, Critias, Hermocrates. Totuși, după opinia generală a interpreților, nimic nu ne poate face să credem că, în momentul redactării *Republicii*, Platon avea în vedere un auditoriu precizat al lui Socrate.

Personajele care iau parte la discuția despre dreptate împreună cu Socrate sunt:

Cephalos — era un bogat syracusan, tatăl lui Polemarchos și al retorului Lysias, stabilit la Atena la invitația lui Perlele. Ar fi trăit 30 de ani aici, până la sfârșitul vieții. Poseda la Pireu o foarte productivă manufactură *(ergasterion)* de arme.

Polemarchos — după moartea tatălui său, devenit șeful familiei, laolaltă cu frații săi, se mută în sudul Italiei, la Thurioi, unde, cu toții, primesc cetățenia. Se reîntorc însă la Atena, după eșecul expediției ateniene din Sicilia. Polemarchos, foarte bogat și el, piere în timpul tiraniei Celor 30 care căutau să pună mâna pe averile locuitorilor bogați ai Atenei.

Glaucon și *Adeimantos* sunt frații mai mari ai lui Platon, care nu avea mai mult de 4—5 ani în momentul prezumtiv al cinei de la Cephalos. Bătălia în care ei s-ar fi distins împotriva celor din Megara ar fi avut loc la Nisaia. Glaucon făcea parte dintre apropiații lui Socrate, care i-ar fi descurajat tânărului ambițiile de a se apuca de politică încă înainte de a împlini vârsta de 20 de ani. Ar fi scris și dialoguri socratice din care nu ni s-a păstrat nimic. Este extrem de semnificativ că, în decursul a 9/10 din cuprinsul dialogului, tocmai frații lui Platon sunt interlocutorii lui Socrate. Pe de altă parte, legătura mai strânsă dintre Glaucon și Socrate (ei sosesc împreună în Pireu) explică de ce rolul de interlocutor pentru Socrate al acestuia este considerabil mai extins, decât cel al fratelui său.

Thrasymachos — retor și sofist din Chalcedon în Bithynia. I se atribuiau preocupări pentru structura perioadei, pentru ritmul frazei. Opera sa principală ar fi fost o lucrare de retorică *Marele Tratat* (Megale techne). I se mai atribuie și un *Peri rhetorikes* (Despre retorică). (Vezi, pentru date despre viața și opera lui Thrasymachos, precum și pentru fragmentele păstrate din opera acestuia, capitolul „Thrasymachos” din volumul II, partea a 2-a din *Filosofia greacă până la Platon*, redactat de Manuela Tecușan).

Cleitophon — atenian, fiul lui Aristonymos, este, alături de Archinos, Anytos și Phormisios, partizan al lui Theramenes, reprezentând deci o facțiune oligarhică moderată. Aristofan, în *Broaștele* (967), îl socotește

a fi un adept al educației sofistice. Din dialogul platonic sau pseudo-platonic omonim, se poate crede că Cleitophon fusese, un timp, atras de către Socrate, pe care însă îl părăsise, dezamăgit, în favoarea lui Thrasymachos, al cărui susținător îl întâlnim aici, în *Republica*. Rolul lui Cleitophon în această operă, limitat la câteva replici, este cu totul episodic. Dimpotrivă, toate personajele amintite mai sus, fie că ,,intră în scenă" mai mult ori mai puțin, joacă câte un rol esențial în economia dialogului, fiecare împlinindu-și „cursa" sa în „ștafeta" purtătorilor unui crez etic combătut de către Socrate (vezi *Interpretare,* pp. 30 — 39).

MITUL PEȘTERII

(Cartea a VII-a)

„Mai departe — am zis — asemuiește firea noastră în privința educației și a lipsei de educație cu următoarea întâmplare : iată mai mulți oameni aflați într-o încăpere subpământeană, ca într-o peșteră, al cărei drum de intrare dă spre lumină, drum lung față de /lungimea/ întregului peșterii[252]. În această încăpere ei se găsesc, încă din copilărie, cu picioarele și grumazurile legate, astfel încât trebuie să stea locului și să privească doar înainte, fără să poată să-și rotească capetele din pricina legăturilor. Lumină le vine de sus și de departe, de la un foc aprins înapoia lor; iar între foc și oamenii legați, este un drum așezat mai sus, de-a lungul căruia, iată, e zidit un mic perete, așa cum este paravanul scamatorilor, pus dinaintea celor ce privesc, deasupra căruia își arată ei scamatoriile...”

„Văd” — spuse el.

,,... mai încearcă să vezi și că, de-a lungul acestui perete, niște oameni poartă felurite obiecte care depășesc în înălțime zidul, mai poartă și statui de oameni, ca și alte făpturi de piatră sau lemn, lucrate în chipul cel mai divers. Iar dintre cei care le poartă, unii, cum e și firesc, scot sunete, alții păstrează tăcerea.”

„Ciudată imagine și ciudați sunt oamenii legați!”

„Sunt asemănători nouă — am spus. Căci crezi că astfel de oameni au văzut, mai întâi, din ei înșiși, cât și din soții lor, altceva decât umbrele care cad, aruncate de foc, pe zidul de dinaintea lor?”

„Cum ar putea vedea altceva — spuse el — dacă întreaga viață sunt siliți să-și țină capetele nemișcate?”

„Dar ce ar putea vedea din obiectele purtate? Oare nu tot același lucru?”

„Bun, și?”

„Iar dacă ei ar fi în stare să stea de vorbă unii cu alții, nu crezi că oamenii noștri ar socoti că, numind aceste umbre, pe care le văd, ei numesc realitatea?”

„Necesar.”

„Și ce-ar face dacă zidul de dinainte al închisorii ar avea un ecou? Când vreunul dintre cei ce trec ar emite vreun sunet, crezi că ei ar socoti emisiunea sunetului iscată fiind de altceva, în afara umbrei ce le trece pe dinainte?”

„Pe Zeus, — răspunse el — nu cred!”

„În general, deci — am spus eu — asemenea oameni nu ar putea lua drept adevăr decât umbrele lucrurilor.”

„E cu totul obligatoriu.”

„Privește acum în ce fel ar putea fi dezlegarea lor din lanțuri și vindecarea de lipsa lor de minte, dacă așa ceva le-ar sta în fire : atunci când vreunul dintre ei s-ar pomeni dezlegat și silit, deodată, să se ridice, să-și rotească grumazul, să umble și să privească spre

lumină, făcând el toate acestea, ar resimți tot felul de dureri, iar din pricina strălucirii focului n-ar putea privi acele obiecte, ale căror umbre le văzuse mai înainte. Ce crezi că ar zice, dacă cineva i-ar spune că ceea ce văzuse mai înainte erau deșertăciuni, dar că acum se află mai aproape de ceea-ce-este și că, întors către ceea-ce-este în mai mare măsură, vede mai conform cu adevărul? în plus, dacă, arătându-i-1 pe fiecare dintre obiectele purtate, l-ar sili, prin întrebări, să răspundă ce anume este lucrul respectiv? Nu crezi că el s-ar putea afla în încurcătură și că ar putea socoti că cele văzute mai înainte erau mai adevărate decât cele arătate acum?”

„Ba da.”

„Iar dacă l-ar sili să privească spre lumina însăși,, nu crezi că l-ar durea ochii și că ar da fuga îndărăt,, întorcându-se spre acele lucruri pe care poate să le vadă și le-ar socoti pe acestea, în fapt, mai sigure decât cele arătate?”[253]

„Chiar așa!”

„Dar dacă cineva l-ar smulge cu forța din locuința aceasta, ducându-1 pe un suiș greu și pieptiș, nedându-i drumul până ce nu l-ar fi tras la lumina soarelui, oare nu ar suferi și nu s-ar mânia că e tras? Iar când ar ieși la soare, nu i s-ar umple ochii de strălucire, astfel încât nu ar putea vedea nimic din lucrurile socotite acum adevărate?”

„N-ar putea, cel puțin îndată, să le vadă!” — grăi el.

„Cred că ar avea nevoie de obișnuință, dacă ar fi ca el să vadă lumea cea de sus. Iar mai întâi, el ar vedea mai lesne umbrele, după aceea oglindirile oamenilor și ale celorlalte lucruri, apoi lucrurile ele însele, în continuare, i-ar fi mai ușor să privească în timpul nopții ceea ce e pe cer și cerul însuși, privind deci lumina stelelor și a lunii mai curând decât, în timpul zilei, soarele și lumina sa.”

„Cum de nu!”

„La urmă, el va privi soarele, nu în apă, nici reflexiile sale în vreun loc străin, ci l-ar putea vedea și contempla, așa cum este, pe el însuși, în locul său propriu.”

„Necesar.”

„După aceasta, ar cugeta în legătură cu soarele, cum că acesta determină anotimpurile și anii, că el cârmuiește totul în lumea vizibilă, fiind cumva răspunzător și pentru toate imaginile acelea, văzute de ei /în peșteră/”[253 bis].

„E clar că aici ar ajunge, după va fi străbătut toate celelalte etape.”

,,Ei, și nu crezi că dacă omul acesta și-ar aminti de prima sa locuință, de înțelepciunea de acolo, ca și de părtașii săi la lanțuri, el s-ar socoti pe sine fericit de pe urma schimbării, iar de ceilalți i-ar fi milă?” ,,Cu totul.”

,,Iar dacă la ei ar exista laude și cinstiri și s-ar da răsplată celui mai ager în a vedea umbrele ce trec alături și care își amintește cel mai

bine cele ce, de obicei, se preced, se succed, sau trec laolaltă, și care, în temeiul acestor observații, ar putea cel mai bine să prezică[254] ce urmează în viitor să se mai întâmple, ți se pare oare că omul nostru ar putea să poftească răsplățile acelea și să-i invidieze pe cei onorați la ei și aflați la putere? Sau ar simți ce spune Homer, voind nespus *mai degrabă argat să fie pe pământ* ***la*** *cineva neînsemnat*, *sărman și fără de stare*[255], consimțind să pață orișice mai degrabă decât să aibă părerile de acolo și să trăiască în acel chip?”

„Așa cred — zise el. Ar voi să pățească orice mai curând decât să trăiască în acel chip.”

„Mai gândește-te și la următorul aspect: dacă, iarăși, acel om, coborând, s-ar așeza în același scaun de unde a plecat, oare nu ar avea ochii plini de întunecime, sosind deodată dinspre lumea însorită?”

„Ba da” — zise.

„Iar dacă el ar trebui din nou ca, interpretând umbrele acelea, să se ia la întrecere cu oamenii ce au rămas totdeauna legați și dacă ar trebui s-o facă chiar în clipa când nu vede bine, înainte de a-și obișnui ochii, iar dacă acest timp cerut de reobișnuire nu ar fi cu totul scurt, oare nu ar da el prilej de râs? Și nu s-ar spune despre el că, după ce s-a urcat, a revenit cu vederea coruptă și că, deci, nici nu merită să încerci a sui? Iar pe cel ce încearcă să-i dezlege și să-i conducă pe drum în sus, în caz că ei ar putea să pună mâinile pe el și să-l ucidă, oare nu l-ar ucide?”[258].

„Ba chiar așa.”

„Iată, dragă Glaucon, — am spus eu — imaginea care trebuie, în întregime pusă în legătură cu cele zise mai înainte: domeniul deschis vederii e asemănător cu locuința-închisoare, lumina focului din ea — cu puterea soarelui. Iar dacă ai socoti urcușul și contemplarea lumii de sus ca reprezentând suișul sufletuiui către locul inteligibilului, ai înțelege bine ceea ce eu nădăjduiam să spun, de vreme ce așa ceva a dorit să asculți. Dacă nădejdea aceasta e îndreptățită, Zeul o știe[257].

Opiniile mele însă acestea sunt, anume că în domeniul inteligibilului, mai presus de toate este ideea Binelui, că ea este anevoie de văzut, dar că, odată văzută, ea trebuie concepută ca fiind pricina pentru tot ce-i drept și frumos; ea zămislește în domeniul vizibil lumina și pe domnul acesteia, iar în domeniul inteligibil, chiar ea domnește, producând adevăr și intelect; și iarăși cred că cel ce voiește să facă ceva cugetat în viața privată sau în cea publică, trebuie s-o contemple.”

,,Sunt de aceeași părere — spuse el — în felul în care pot.”

,,Atunci fii de acord și cu lucrul ce urmează și nu te mira că cei care ajung aici nu vor să se îndeletnicească cu afacerile omenești, ci, mereu, sufletele lor cată în sus, fapt firesc dacă aceasta se întâmplă

după chipul imaginii înfățișate mai înainte.”

,,E firesc.”

,,Dar crezi că e de mirare, dacă cineva, sosind de la contemplarea divinului la cea a lucrurilor omenești, se poartă cum nu trebuie și se face de râs, având vederea încă slabă? Ți se pare de mirare că, înainte de a se obișnui îndestulător cu bezna din lumea de aici, este silit, pe la tribunal sau pe aiurea, să se confrunte cu umbrele dreptății, sau cu statuile de la care provin umbrele și să se ia ia întrecere cu alții în legătură cu acest subiect și în felul în care sunt înțelese toate acestea de către oameni ce n-au văzut niciodată dreptatea însăși?”

„Nu este deloc de mirare.”

„Dar dacă lumea ar avea minte, și-ar aminti că există două feluri de slăbire a vederii, provenind de la două feluri de pricini: o dată a celor ce vin de ia lumină la întuneric, apoi, ale celor ce vin de la întuneric la lumină. Ar putea atunci gândi că același lucru se petrece și cu sufletul, atunci când l-ar vedea tulburat și incapabil să vadă ceva n-ar trebui să râdă necugetat, ci s-ar cădea să cerceteze dacă, nu cumva, venind sufletul de la o viață mai luminoasă, nu e pătruns de întuneric datorită neobișnuinței; sau dacă, dimpotrivă, sosind de la mai multă neștiință înspre o viață mai luminoasă, nu s-a umplut de o mai mare strălucire. Astfel, pe cel dinții l-ar socoti fericit pentru ceea ce i s-a întâmplat și pentru ceea ce a trăit, în timp ce pe celălalt l-ar socoti vrednic de milă. Iar dacă totuși ar voi să râdă de acesta din urmă, ar fi mai puțin ridicol să râdă de el, decât de cel care sosește de sus, de la lumină.”

,,Foarte corect ceea ce spui.”

„Așa ceva trebuie să cugetăm despre aceste suflete, dacă ideile noastre sunt adevărate. Și să nu socotim că educația este ceea ce unii pretind că ea este : într-adevăr, ei susțin că pot așeza știința într-un suflet în care ea nu se afla, ca și când ar da vedere ochilor orbi”[258].

„Da, ei susțin așa ceva.”

„Discuția noastră arată însă — am spus eu — că, după cum ochiul nu e în stare să se întoarcă spre strălucire dinspre întuneric, decât laolaltă cu întreg corpul, la fel această capacitate prezentă în sufletul fiecăruia, ca și organul prin care fiecare cunoaște, trebuie să se răsucească împreună cu întreg sufletul dinspre tărâmul devenirii, până ce ar ajunge să privească la ceea-ce-este și la măreața lui strălucire. Binele pe aceasta o numim, nu?”[259].

„Da.”

„Iată deci arta «răsucirii»![260] Se pune problema în ce fel se va obține transformarea cea mai rapidă și mai eficace a sufletului. Nu-i vorba de a-i sădi simțul «văzului», ci de a-l face să «vadă » pe cel ce are acest simț, dar nu a fost crescut cum trebuie și nici nu privește unde ar trebui.”

„Așa se pare” — spuse.

„Celelalte așa-zise virtuți ale sufletului par să fie cumva apropiate de virtuțile trupului — de fapt, ele nu există în el mai înainte, ci doar mai târziu apar în obiceiuri și în ocupațiile omului. Însă capacitatea de a cugeta arc, mai degrabă decât orice altceva, parte de ceva divin, pare-se, ceva care face ca ea să nu-și piardă puterea niciodată. Numai că ea poate deveni, dând urmare «răsucirii» ceva folositor și util, sau nefolositor și vătămător. Ori n-ai observat la cei socotiți ticăloși dar iscusiți, că măruntul lor suflet e ager la vedere și privește cu ascuțime scopurile spre care s-a îndreptat, ca unul ce nu are o vedere slabă, dar e silit să slujească răului, încât, cu cât ar fi mai ager la vedere, cu atât ar săvârși mai multe răutăți?”

„Ba da.”

„Dacă atunci s-ar tăia încă din copilărie această parte /rea/ a sufletului, i s-ar tăia atunci legăturile de rudenie cu devenirea, precum cu un plumb nevrednic, legături care, înclinând spre mâncăruri și plăceri de acest fel, spre bucuriile ospețelor, întorc în jos privirea sufletului. Or, dacă s-ar îndepărta de ele și s-ar întoarce către adevăr, aceeași putere aparținând acelorași oameni, l-ar vedea atunci cu multă agerime, la fel cum vede și lucrurile asupra cărora este acum îndreptată.”

„E verosimil.”

„Dar nu e verosimil și următorul lucru: nu este necesar, în temeiul celor de dinainte ca nici cei needucați și lipsiți de experiența adevărului să nu poată vreodată cârmui ca lumea cetatea, dar nici cei lăsați să-și consume până la capăt viața în învățătură? Primii, deoarece duc lipsa unui principiu unic, pe care avându-l în vedere, să facă tot ceea ce fac, în viața privată și în public ; ceilalți, fiindcă de bunăvoie nu vor acționa, socotind că au și ajuns să viețuiască în Insulele Fericiților.”

„Adevărat.”

„Este, prin urmare, sarcina noastră — am spus eu — a celor ce durăm cetatea, să silim sufletele cele mai bune să ajungă la învățătura pe care mai înainte am numit-o «supremă », anume să vadă Binele și să întreprindă acel urcuș, iar după ce, fiind sus, vor fi privit îndeajuns, să nu li se îngăduie ceea ce acum li se îngăduie.”

„Ce anume?”

„Să rămână pe loc și să nu mai vrea să coboare îndărăt la acei oameni înlănțuiți[261], nici să ia parte la greutățile și cinstirile lor, fie că sunt mai mult sau mai puțin vrednice.”

„Dar — spuse el — nu le vom face o nedreptate și nu îi vom face să trăiască mai rău, când lor le este cu putință să trăiască mai bine?”

„Iarăși ai uitat, prietene[262], că legea nu se sinchisește ca o singură clasă să o ducă deosebit de bine în cetate, ci ea orânduiește ca în întreaga cetate să existe fericirea, punându-i în acord pe cetățeni prin

convingere și constrângere, făcându-i să-și facă parte unul altuia din folosul pe care fiecare poate să-l aducă obștii. Legea face să fie în cetate astfel de oameni, nu ca să-l lase pe fiecare să se îndrepte pe unde ar vrea, ci ca ea să-i folosească pentru a întări coeziunea cetății.”

„Adevărat, am uitat” — spuse el.

„Cugetă, deci, Glaucon, și vezi că nu le vom face o nedreptate celor care devin la noi filosofi, ci le vom prescrie un principiu drept, determinându-i să poarte de grijă celorlalți și să vegheze asupră-le. Le vom spune că filosofii apăruți în alte cetăți nu iau parte în chip firesc la problemele acelor cetăți: căci ei apar acolo de la sine putere, în pofida constituției fiecărei cetăți; și este drept ca ceea ce crește de la sine, nedatorând nimănui hrană, nici să nu aibă în vedere să o asigure vreunuia. «Noi însă — vom zice — v-am născut pe voi domni și regi peste voi înșivă și peste restul cetății, ca într-un stup[263]. Voi sunteți mai bine și mai desăvârșit educați decât filosofii din alte cetăți și mai potriviți să participați la ambele — /la filosofie și la cârmuire/. Prin urmare, fiecare, la rândul său, trebuie să coboare către locuința comună a celorlalți și trebuie să se obișnuiască a privi obscuritatea. Căci de îndată ce vă veți fi obișnuit cu ea, o veți vedea de nenumărate ori mai bine decât cei de acolo și veți ști ce este fiecare dintre umbre și a cui umbră este, fiindcă voi ați contemplat adevărul despre cele frumoase, drepte și bune. În acest fel, voi (ca și noi) veți dura cetatea în stare de trezie, iar nu de vis, așa cum sunt durate azi majoritatea cetăților, de către cei ce se luptă unii cu alții pentru niște umbre și se sfădesc pentru dreptul de a cârmui, ca și când acesta ar fi ceva însemnat. Adevărul este că cetatea în care cei meniți să conducă doresc cel mai puțin să conducă, este, în chip necesar, cel mai bine și mai neînvrăjbit durată ; iar cea în care cârmuitorii se poartă pe dos, arată și pe dos decât prima”[204].

,, Absolut.”

,,Atunci, oare crezi că nu ne vor da ascultare odraslele noastre, după ce vor auzi toate acestea și nu vor voi să poarte partea lor de povară în cetate, fiecare când îi sosește rândul, ci vor voi doar să locuiască toată viața unii împreună cu ceilalți, într-un loc al purității?”

,,E cu neputință — spuse el. Căci le vom prescrie ceva drept unor oameni drepți. Iar fiecare dintre ei se va îndrepta către conducere ca spre ceva silnic mai curând decât spre orice altceva, invers decât fac conducătorii de acum, din fiecare dintre cetăți.”

,,Astfel stau lucrurile, prietene — am spus eu. Dacă celor meniți să conducă le vei afla o viața mai bună decât cea de conducător, este cu putință să ai o cetate bine orânduită. Căci numai în ea vor domni cei cu adevărat bogați, nu în bani, ci în ceea ce trebuie să fie bogat omul fericit: într-o viață bună și rațională. Dar dacă vor veni în viața publică

cei care, acasă, sunt cerșetori și flămânzi, socotind că de aici — din domeniul public — le va fi dat să pună mâna pe bine, nu e cu putință să ai o cetate bine orânduită. Fiindcă odată ce cârmuirea ajunge un obiect de dispută, războiul pătrunzând în casă și în interior, el îi nimicește și pe cârmuitori și restul cetății.”

,,Cu totul adevărat” — spuse el.

,,Dar cunoști vreo altă viață, în afară de cea proprie adevăratei filosofii, care să disprețuiască demnitățile politice?”

„Nu, pe Zeus!” — răspunse el.

,,Așadar este necesar ca spre cârmuire să nu se îndrepte cei ce o îndrăgesc. Căci altminterea cârmuitorii devin rivali în iubire și se luptă unii cu alții.”

,,Cum să nu!”

,,Pe care alții, deci, îi vei determina să se îndrepte spre paza cetății, decât pe cei care, mai întâi, sunt cei mai buni cunoscători ai condițiilor ce fac o cetate să fie cel mai bine alcătuită, dar care, în plus, mai au și alte cinstiri /decât cele politice/, ca și o viață mai bună decât cea politică?”

,,Pe nimeni alții” — spuse.

E. „Vrei să cercetăm și acest punct: în ce fel astfel de oameni vor apărea în cetate și în ce fel vor putea fi conduși ei către lumină precum se spune că sunt cei ce suie de la Hades către zei?”[265].

„Cum să nu vreau!”

,,Aceasta n-ar fi doar o răsturnare a scoicii![266] Ci o «răsucire » a sufletului de la o zi întunecată ca noaptea către ziua cea adevărată, o ascensiune și o revenire către ceea-ce-este. Aceasta afirmăm că este filosoi’ia cea adevărată.”

„Cu totul.”

,,Nu trebuie cercetat care învățătură anume posedă o astfel de putere?”

„Cum de nu!”

„Care ar fi acea învățătură sortită, Glaucon, să tragă sufletul dinspre devenire către ceea-ce-este? Iată la ce mă gândesc : n-am afirmat că e necesar ca tinerii noștri să fie pregătiți în arta războiului?”

„Ba da,.”

„Trebuie deci să legăm și această învățătură pe care o căutăm de acel principiu ...”

„Care anume?”

„Cel de a nu fi inutilă unor bărbați războinici.”

„Trebuie — zise — dacă e cu putință.”

„Pe ei i-am educat mai înainte prin gimnastică și muzică.”

„Așa a fost” — spuse.

„Gimnastica a fost pusă să aibă în vedere ceea ce apare și piere.

Căci ea privegheză creșterea și descreșterea trupului.”

„Pare-se.”

„Deci n-ar putea fi ea învățătura pe care o căutăm!”

„Nu.”

„Dar oare este ea muzica, toată câtă am analizat-o mai înainte?”

,,Aceea — spuse el — era pandantul gimnasticii, dacă îți amintești. Ea îi educa pe paznici cu ajutorul bunelor deprinderi și le oferea prin armonie, o bună armonie interioară, iar prin ritm, un ritm interior, dar nu oferea o știință. Ea stăpânea, în domeniul discursurilor, și alte deprinderi înrudite cu acestea și stăpânea, de asemenea, între discursuri, pe cele cu un caracter mitologic, cât și pe acelea mai apropiate de adevăr. Dar în ea nu exista vreo învățătură care să conducă spre ceva asemănător *cu* ceea ce tu cauți acum.”

„Mi-ai amintit perfect — am spus eu. Într-adevăr, ea nu avea nimic asemănător. Dar, minunat Glaucon, care ar putea fi această învățătură? Căci meseriile, toate, au apărut a fi servile...”

,,Cum să nu fie? Atunci ce învățătură mai rămâne, în afara gimnasticii, a muzicii și a meseriilor?”

,,Ei bine, — am zis eu — dacă nu putem afla nimic în afara acestora, să luăm vreuna dintre învățăturile care se extind asupra tuturor ocupațiilor.”

,,Care anume?”

,,Acel lucru comun — am spus eu — pe care toate meseriile, cugetările și științele trebuie să-l învețe în primul rând.”

„Care?”

„Acel mărunt lucru, — am spus eu — faptul de a deosebi pe unu, doi și trei. Vorbesc, în principiu, despre numărul însuși și despre calcul. Sau nu e adevărat că orice meserie și știință este obligată să se împărtășească din acestea?”

„Ba da” — spuse.

„Atunci și arta războiului?”

,,E necesar din plin.”

„Ridicol general ne apare, de fiecare dată, în tragedii, Agamemnon datorită lui Palamedes! Căci acesta afirmă despre sine că, descoperind numărul, a stabilit apoi rânduirea oștirii la Troia și că a numărat corăbiile și toate celelalte, ca și când, mai înainte, ele nu fuseseră numărate sau Agamemnon n-ar fi știut nici câte picioare are, de vreme ce nu știa să numere. Așadar, ce fel de general crezi că era el?”[267].

„Uimitor general, dacă acestea ar fi adevărate!”

„Deci vom socoti că putința de a calcula și de a număra este încă o învățătură necesară unui războinic?”

,,Mai mult ca orice — zise el — dacă urmează să înțeleagă ceva din rânduirea trupelor și, încă mai mult, dacă e să fie om.”

„Dar oare ai ideea pe care o am și eu despre această învățătură?”

„Anume?”

„Există șansa ca ea să țină de acele învățături pe care noi le căutăm, ce conduc, prin firea lor, către intelectul pur, dar ca nimeni să nu se slujească cum trebuie de ea, cea care poartă spre esență.”

„Cum așa?”

„Voi încerca să fac limpede părerea mea. Însă privește și tu acele învățături pe care le definesc ca înălțând — ori nu — încotro ne interesează și încuviințează sau neagă că această învățătură ar fi precum bănui.”

„Arată!”

„Arăt, dacă tu observi că unele lucruri sensibile nu atrag intelectul spre a le cerceta, fiind ele îndestulător judecate de către senzații; altele însă cer din partea intelectului o cercetare deoarece senzația nu face nimic trainic.”

„E clar că te referi la lucrurile aflate la depărtare sau la desenele în clar-obscur.”

„Nu înțelegi întru totul ceea ce spun.”

„Ce spui atunci?”

„Cele ce nu atrag intelectul — am zis eu — sunt cele care nu cad în același timp sub incidența unei senzații contrare. Pe cele care fac așa ceva le socotesc ca solicitând intelectul, deoarece senzația nu arată cu nimic mai mult un contrariu decât pe celălalt, fie că aceste senzații sosesc de aproape sau de departe. Iată, astfel va fi mai clar ceea ce susțin: spunem că acestea sunt trei degete — cel mare, arătătorul și mijlociul.”

„Desigur.”

„Ia seama că eu vorbesc despre obiecte văzute de aproape. Însă cercetează în legătură cu ele următorul aspect.”

„Care anume?”

„Fiecare dintre ele apare a fi în aceeași măsură «deget» și sub acest aspect nu se deosebește deloc de celelalte, fie că este văzut a fi în centru, ori la capăt, fie că e alb, ori negru, gros sau subțire și așa mai departe. În toate aceste cazuri, sufletul majorității oamenilor nu este condus către gândire, încât să se întrebe ce este un deget. Căci nicăieri vederea nu-i arată că, în același timp, un deget ar fi contrariul unui deget.”

„Nici nu-i contrar.”

„E verosimil, deci, că o astfel de senzație nu poate atrage și trezi intelectul.”

„Verosimil.”

„Dar ia privește : mărimea degetelor și micimea lor sunt oare îndestulător văzute de către vedere, încât să nu fie nici o deosebire pentru ea a se așeza pe cel aflat la mijloc sau la capăt? Și asemănător

în ceea ce privește grosimea și subțirimea, moliciunea și duritatea, când sunt percepute de către pipăit? Dar oare astfel de aspecte nu sunt insuficient arătate și de celelalte simțuri? Sau fiecare dintre simțuri face următorul lucru : mai întâi simțul aplicat pe ceva tare, este silit să înregistreze apoi și ceva moale, comunicând sufletului că aceeași entitate este resimțită și ca tare și ca moale?”

„Da, astfel se întâmplă.”

„Nu e, deci, necesar ca, în astfel de situații cel puțin, sufletul să ajungă în încurcătură, întrebându-se ce anume indică senzația în raport cu tarele, dacă pe același lucru îl declară și moale, ca și senzația ușorului, a greului, întrebându-se ce este ușorul și greul, de vreme ce senzația îl arată și pe greu ca fiind ușor și pe ușor ca fiind greu?”

„Asemenea interpretări /ale simțurilor/ apar absurde sufletului și ele pretind o cercetare” — spuse el.

„E verosimil — am zis eu — că sufletul face în atare cazuri, pentru prima oară, experiența socotitului și apelează la intelect, spre a vedea dacă obiectele propuse /simțurilor/ sunt unul sau două”[268].

„Cum să nu!”

„Dar dacă obiectele apar a fi două, fiecare apare a fi diferit, dar este, la rândul său, unul.”

„Da.”

„Dacă fiecare este unu, dar ambele sunt două, vei gândi cele două ca distincte. Căci indistinctele nu le-ai putea gândi ca două, ci ca pe unul singur!”

„Adevărat.”

„Or, vederea, — spuneam noi — percepea marele și micul, dar nu ca pe ceva distinct, ci amestecat.”

„Așa e.”

„Însă tocmai pentru limpezirea acestei situații, este nevoit intelectul să vadă și el marele și micul, dar nu amestecate, ci distincte, invers decât vederea.”

„Adevărat.”

„Dar nu tocmai din acest moment începem să ne întrebăm ce sunt marele si micul?”

„Ba da.”

„Și astfel, am denumit un aspect inteligibil, pe celălalt — vizibil.”

„Exact” — zise.

„Aceasta încercasem adineaori să spun, anume că unele lucruri atrag gândirea, altele — nu. Pe cele care ajung obiect al senzației laolaltă cu contrariile lor le definesc ca atrăgând-o, pe cele care nu fac așa, nu le socotesc în stare să o trezească.”

,,înțeleg acum și văd și eu lucrurile la fel.”

,,Ei bine, numărul si Unul din care categorie fac parte?”[269].

„Nu-mi dau seama.”

„Ci, călăuzește-te după cele spuse mai înainte: dacă Unul în el însuși este îndeajuns văzut sau perceput prin vreo altă senzație, el nu ar putea conduce către esență, așa cum am arătat în cazul degetului. Dar dacă, în ceea ce-1 privește, apare mereu o contradicție, astfel încât el să nu apară cu nimic mai mult Unu decât non-Unu, sufletul ar avea nevoie de un judecător și ar ajunge în încurcătură, fiind silit să caute și să-și pună în mișcare gândirea dintr-însul. S-ar întreba ce anume este, în sine, Unul și astfel, învățătura despre Unu ar aparține acelora care conduc și îndreaptă către contemplarea a ceea-ce-este.”

„Da, contemplarea Unului posedă din belșug acest caracter. Căci vedem deopotrivă același lucru și ca unu și ca o nesfârșită mulțime.”

„Atunci, dacă aceasta este situația Unului — am zis eu — nu la fel se va întâmplă cu orice număr?”

„Cum de nu?”

„Dar calculul și aritmetica sunt, în întregime, legate de număr.”

„Întru totul.”

„Deci aceste discipline apar în stare să conducă spre adevăr”[270].

„Chiar deosebit de mult.”

„Ar putea aparține deci aritmetica învățăturilor pe care le căutăm. Căci pentru un războinic este necesară cunoașterea ei, din pricina nevoii de a rândui oștile, iar pentru un filosof, deoarece acel ce leapădă haina devenirii trebuie să se atingă de esență, căci altminteri el nu va ajunge niciodată un om care să ehibzuiască.”

„Așa e.”

„Dar paznicul nostru se întâmplă să fie și războinic și filosof.”

„Bun, și?”

„O învățătură potrivită, deci, vei legifera, Glaucon, și îi vei convinge pe cei care, în cetate, vor fi siliți să aibă sarcinile cele mai importante, să se îndrepte spre calcul și să se ocupe cu el, dar nu în chip profan, ci astfel încât să ajungă la contemplarea naturii numerelor cu ajutorul intelectului, ocupându-se de acestea mi în vederea vânzării sau cumpărării, precum negustorii sau precupeții, ci pentru război și pentru a face sufletul însuși pregătit să se întoarcă lesne dinspre devenire către adevăr și ființă.”

„Preafrumos grăiești!” — zise.

„Mă mai gândesc, — am spus — după ce s-a vorbit despre arta calculului, la subtilitatea ei și că ea este de folos în multe feluri scopului nostru, dacă va fi practicată în vederea cunoașterii și nu a negustoriei.”

„În ce fel va fi de folos?”

„Mă refer la ceea ce aveam în vedere adineaori, anume că ea îndreaptă cu putere sufletul înspre înalt, silindu-1 să discute despre numerele însele, neprimind cu nici un chip ca cineva să vorbească,

despre ele, arătând sufletului numere conținute în corpuri vizibile sau palpabile. Știi doar că cei pricepuți la calcul ar râde și n-ar fi de acord, dacă cineva ar încerca, cu mintea, să dividă unitatea. Ci, dacă tu ai «îmbucătăți-o », ei ar înmulți-o, băgând de seamă ca niciodată Unul să nu pară a fi non-Unu — adică multe părți”[271].

,,Adevărat ce spui” — vorbi el.

,,Și dacă, Glaucon, cineva i-ar întreba : «O, minunați oameni, ce fel de numere sunt cele despre care vorbiți, în rândul cărora Unul este așa cum este socotit de către voi — fiecare unitate întreagă fiind egală cu alta, neadmițând nici o diferență față de ea și fără să aibă, în sine, vreo parte? » Ce crezi că ar răspunde ei?”

,,Ar răspunde, cred, că despre aceste numere vorbesc, care nu pot fi decât gândite ; altminterea fiind imposibil să fie cumva percepute.”

,,Vezi, așadar, — am zis — prietene, că sunt într-adevăr sorți buni ca învățătura aceasta să ne fie necesară, de vreme ce ea silește sufletul să se folosească de gândire în ea însăși, spre a ajunge la adevăr, în el însuși?”

„Da, strașnic face ea asta!”

„Ei bine, dar ai observat lucrul următor? Că cei prin fire buni la calcul au o firească agerime a minții, ca să spunem așa, pentru toate învățăturile. Iar cei înceți, dacă primesc învățătura calculului și se exersează, chiar dacă nu au vreun alt folos, ajung totuși mai ageri decât erau și fac cu toții progrese”[272].

„Așa este.”

„Și apoi, căutând învățături care să pretindă mai multă osteneală de la cel care învață și studiază, n-ai putea afla, în afara acesteia, nici multe și nici nu le-ai putea găsi cu ușurință.”

„Defel nu le-ai găsi!”

„Din pricina tuturor acestora deci, calculul nu trebuie lăsat deoparte, ci trebuie ca cei mai buni prin fire să fie învățați să-l cunoască.”

„De acord!” — zise.

„Cu asta, una la mână! Să cercetăm, însă, o cunoștință înrudită cu calculul, dacă cumva ni se potrivește.”

„La ce te referi? — întrebă el. La geometrie?”

„Exact.”

„Pe cât are ea de-a face cu arta militară, e limpede că ni se potrivește : căci în privința campaniilor militare, a ocupării unor teritorii, a strângerii și desfășurării oastei, cât și a tuturor situațiilor în care armatele sunt dispuse /într-o anumită ordine/, fie chiar în timpul luptei, fie în timpul marșurilor, un comandant ar fi mai bun sau mai rău, în măsura în care ar fi priceput sau nu la geometrie.”

„Dar pentru acestea — am spus eu — ar ajunge chiar și o mică parte a geometriei și a calculului. Trebuie însă cercetată partea ei cea

mai însemnată și care duce mai departe, anume, dacă cumva ea te poartă spre a vedea mai ușor ideea Binelui. Or, — afirmăm — într-acolo poartă toate câte silesc sufletul să se întoarcă spre acel loc, unde se află cea mai de presus fericire a ceea-ce-este[273], pe care el, sufletul, neapărat are, cu orice preț, a o vedea.”

„Adevărat” — zise.

„Așadar, dacă /geometria/ silește să se contemple esența, ni se potrivește, dacă însă își dă silința doar în vederea devenirii, nu se potrivește.”

„Așa să zicem.”

„Nu ne vor face să cădem în îndoială cei puțin pricepuți la geometrie, fiindcă știința însăși este total contrarie aspectului rezultat din vorbele spuse, în ceea ce o privește, de către cei ce o practică.”

„Cum așa?”

„Ei vorbesc în chip ridicol și insuficient: căci toate discuțiile le poartă ca oameni practici care au în vedere acțiunea. Spun că «fac pătrate», că «întind», «adaugă» și tot așa glăsuiesc, cu toate că această învățătură, în întregul ei, se practică în vederea cunoașterii”[274].

„Întru totul.”

„Să mai cădem de acord asupra unui punct?”

„Care anume?”

„Că este vorba despre știința a ceea-ce-veșnic-este și nu a ceea ce când apare, când piere.”

„De acord. Geometria este știința a ceea-ce-veșnic-este.”

„Ea reprezintă, deci, prea vrednic bărbat, un mijloc de a trage sufletul spre adevăr și de a pregăti inteligența filosofului să îndrepte în sus facultățile pe care, în chip nepotrivit, le îndreptăm în jos.”

,,Cât e cu putință” — zise.

,,Cât e cu putință să prescriem deci ca cei aflați în cetatea cea frumoasă[275] să nu ocolească în nici un chip geometria. Dealtfel nu sunt mici nici utilizările secundare ale acestei învățături.”

„Care?”

„Cele pe care tu le-ai pomenit: cele legate de război, ca și cele legate de întregul activității de învățare, pentru ca să o primim mai bine. Căci știm că un om ce se bizuie pe geometrie este întru totul diferit de unul care nu se bizuie pe ea.”

„Întru totul, pe Zeus!” — spuse.

„Să dăm tinerilor, deci, această a doua învățătură?”

„Să le-o dăm.”

„Dar să nu le dăm astronomia ca pe cea de-a treia? Sau nu crezi?”

„Ba da — vorbi el. Căci a înțelege mai bine mersul anotimpurilor, al lunilor și al anilor este o cunoștință potrivită nu doar cu agricultura și navigația, ci și, deloc mai puțin, cu arta militară.”

„Drăguțule! Parcă te temi de mulțime, să nu se spună că prescrii învățături inutile! Nu e deloc neînsemnat ceea ce spui, desigur, dar e dificil de crezut că, prin intermediul acelor cunoștințe,«un anumit organ, propriu sufletului fiecăruia, se curăță și se reaprinde, după ce el a fost nimicit și orbit de către celelalte îndeletniciri. E de preferat însă ca el să fie păstrat, mai degrabă decât zece mii de ochi. Căci doar cu ajutorul său e văzut adevărul. Iar cei ce sunt de acord cu așa ceva, negreșit vor socoti că opinezi just. Cei însă care n-au cunoscut niciodată lucrul acesta, vor spune că spui prostii. Căci ei nu văd aici vreun alt folos, vrednic de a fi amintit. Cercetează așadar cu care dintre acești oameni stai de vorbă. Sau cumva nu vorbești nici măcar cu cei dintâi, ci discuți în principal pentru tine însuți, fără ca totuși să te superi dacă vreun altul ar voi să aibă folos de pe urma vorbelor tale.”

„Așa și vreau — spuse — să vorbesc, să întreb și să răspund în principal pentru mine însumi.”

,,întoarce-te însă înapoi — am zis eu — căci nu am așezat acum corect știința care urmează geometriei!”

„Dar cum să facem?”

„După figura plană, am luat corpul aflat deja într-o mișcare de revoluție, înainte de a-1 lua pe el, în sine. Se cuvine ca, în continuarea celei de-a doua dimensiuni, să o luăm pe cea de-a treia. E vorba despre dimensiunea proprie cuburilor și a obiectelor ce au parte de adâncime.”

„Așa este. Însă, Socrate, se pare că această știință încă n-a fost inventată!”[276].

„Aceasta are două pricini — am zis eu. Mai întâi fiindcă nici o cetate nu prețuiește astfel de cunoștințe, iar ele sunt cercetate fără energie, fiind extrem de dificile. Apoi, fiindcă cercetătorii au nevoie de un organizator, fără de care nu ar putea face descoperiri. Or, acesta e greu să apară; iar dacă ar apărea, după cum stau lucrurile acum, cercetătorii nu i-ar da ascultare, din pricina prea marii lor înfumurări. Dar dacă cetatea, în întregul ei, ar organiza această muncă, prețuind-o, ei ar da ascultare, iar problemele, cercetate cu continuitate și energie, s-ar lămuri în ce fel sunt. Căci chiar și acum, disprețuite cum sunt de către mulțime care le pune piedici, știrbite și de către cercetători care nu pot spune întrucât ele servesc la ceva, totuși, în pofida tuturor acestora, ele cresc cu forța ce o au de la frumusețea lor proprie și nu este deloc de mirare că au apărut.”

„Într-adevăr — zise el — aceste cercetări sunt minunate și deosebite! Dar explică-mi mai clar ce ai spus acum: ai atribuit geometriei preocuparea pentru figura plană?”

„Da” — am spus eu.

„Mai întâi, ai pus după aceasta astronomia, apoi însă ai dat înapoi.”

„Grăbindu-mă să parcurg cu repeziciune totul, ajung mai degrabă să rămân în urmă! Fiindcă cercetarea sa se arăta ridicolă, am trecut de metoda care urma în continuare, cea legată de corpuri și am vorbit despre astronomie după geometrie, astronomia fiind mișcarea corpurilor”[277].

,,Adevărat ce spui.”

,,Să așezăm deci astronomia drept cea de-a patra învățătură, luând știința lăsată acum deoparte — geometria în spațiu — drept existentă, dacă cetatea ar voi s-o aibă.”

,,Verosimil — zise. Însă, Socrate, adineaori m-ai buimăcit puțin, spunându-mi că laud astronomia ca un bădăran. Acum aprob însă calea pe care ai luat-o. Căci mi se pare pentru oricine clar că astronomia silește sufletul să privească în sus și ne poartă din lumea terestră către cea celestă.”

,,Probabil că aceasta e clar pentru oricine în afara mea. Căci eu nu văd lucrurile așa.”

„Dar cum?” — întrebă el.

„În felul în care o abordează acum cei ce o înalță către filosofie, îmi pare că ea te face, întru totul, să privești în jos!”

„Ce spui?”

„Eu cred că n-ai fost lipsit de idei nobile în felul cum înțelegi învățătura despre cele de sus : căci, dacă cineva, dând capul pe spate și văzând pe plafon câteva picturi frumoase, ar învăța ceva, e probabil, ai socoti tu, că el a privit nu cu ochii, ci cu mintea. Poate că tu vezi lucrurile cum trebuie, iar eu sunt neghiobul. Căci nu pot să cred că determină sufletul să privească în sus altă învățătură decât cea care s-ar referi la ceea-ce-este și la ceea ce nu e vizibil. Iar dacă cineva, holbând ochii la cer, ori strângându-i când vede pământul, ar încerca să învețe ceva de pe urma lucrurilor sensibile, afirm că el nu ar putea, în fapt, învăța ceva — căci nimic dintre asemenea lucruri nu posedă, în sine, știința — și afirm că sufletul său privește în jos și nu în sus, chiar dacă el ar voi să învețe, aflat fiind în plută pe spate, pe uscat sau pe mare!”

„Sunt pedepsit — spuse el. Mi-ai dat o lovitură și pe bună dreptate! Dar cum susții că trebuie învățată astronomia în raport cu felul în care este ea acum învățată, dacă /tinerii noștri/ urmează să aibă vreun folos din învățătură în felul în care ne interesează?”

,,în felul următor — am zis. Toate podoabele de pe cer, de vreme ce ele sunt podoabe ale vizibilului, să fie socotite cele mai frumoase și mai precise dintre cele din lumea vizibilului, dar cu mult sub frumusețile autentice și mișcările pe care Repeziciunea reală și încetineala reală le stârnesc în numărul adevărat și în formele adevărate, între ele ea și în mișcările formelor conținute, toate acestea fiind perceptibile cu mintea și cugetul, dar nu cu vederea. Sau

crezi că da?”[278].

,,Deloc” — răspunse el.

,,Așadar — am zis eu — trebuie să vedem frumusețea cerului drept un model în vederea celeilalte învățături, la fel cum s-ar întâmplă când ai da peste picturi minunat încondeiate și lucrate de către Dedal sau alt meșter ori pictor: da, căci un specialist în geometrie ar socoti, văzându-le, că sunt minunat întocmite, dar că ar fi ridicol să se creadă, cu seriozitate, că cineva va înțelege, privindu-le, adevărul despre egalitate, dublu, ori alt raport.”

„Cum de n-ar fi ridicol?”

„Nu crezi că adevăratul astronom va avea aceeași reacție privind mișcările astrelor? El va socoti că acestea au fost întocmite în chipul cel mai frumos cu putință și că în acest fel creatorul cerului a alcătuit cerul și ceea ce el cuprinde. Examinând însă raportul armonios al zilei cu noaptea, al acestora față de Lună, al Lunii față de an, al celorlalte astre față de Soare și Lună, ca și raportul unora cu celelalte, nu crezi că i se va părea ciudat omul care socotește că evenimentele cerești decurg mereu la fel, întru nimic schimbate, deși sunt corporale și vizibile și nu i se va părea la fel de ciudat să vrei cu orice preț să surprinzi adevărul lor?”[279].

„Cred că da, acum când te aud pe tine.”

„Punând probleme, deci, vom aborda astronomia, la fel ca și geometria. Și să lăsăm deoparte cele din cer, dacă urinează, ca, având de-a face cu autentica astronomie, să transformăm partea prin fire cugetătoare din suflet, din nefolositoare, în folositoare.”

„Prescrii astronomiei o sarcină de multe ori mai mare decât cea pe care o are acum.”

,,Cred că vom prescrie și celelalte sarcini în același chip, dacă, în calitate de legiuitori, ar fi să slujim la ceva. Dar poți să-ți amintești de vreuna din învățăturile potrivite?”

,,Nu-mi vine acum în minte.”

,,Mișcarea — am spus eu — oferă nu un singur aspect, ci mai multe, pe cât cred. Probabil că cel înțelept va putea să vorbească despre toate. Nouă, însă, două ne sunt evidente.”

,,Care anume?”

„Pesemne că așa cum ochii noștri se fixează asupra astronomiei, astfel și urechile sunt fixate asupra mișcării armonice, și că aceste două științe sunt surori[280], după cum afirmă pythagoricii, iar noi aprobăm, Glaucon. Sau cum altfel?”

„Așa.”

„Așadar, deoarece problema este vastă, să aflăm de la ei cum văd aceste aspecte și dacă mai există ceva în plus. Cât despre noi, să ne ocupăm, dincolo de toate acestea, de treaba noastră.”

„Care anume?”

„Ca nu cumva cei pe care îi vom crește, să se apuce să învețe din aceste științe ceva nedesăvârșit și care nu duce întotdeauna într-acolo unde trebuie ca toate să se îndrepte, așa cum spuneam adineaori în legătură cu astronomia. Ori nu știi că și în privința armoniei se face ceva asemănător? Căci tot măsurând relațiile vocilor și sunetelor în concertul lor sonor, unele față de celelalte, ei lucrează fără desăvârșire, întocmai ca și astronomii.”

„Pe zei, — vorbi el — ei fac și ceva de tot râsul! Dând nume anumitor intervale mici și ațintindu-și asupră-le urechile, de parcă ar voi să tragă cu urechea la vecini, unii afirmă că se mai aude o rezonanță intermediară și că ea este cel mai mic interval cu care trebuie măsurat, în timp ce alții, punând aceasta la îndoială, afirmă că sunetele respective au aceeași înălțime[281]. Și unii și ceilalți pun însă urechile înaintea intelectului.”

,,Tu vorbești de acei inși pricepuți care prezintă faptele cu ajutorul corzilor, pe care le torturează și le întind pe chei. Dar ca să nu lungim imaginea aceasta, cu plectrul care primește lovituri, cu corzile puse sub acuzare, socotite a fi, ori lăudăroase, ori îndărătnice, mă opresc aici și spun că nu la aceștia mă refer, ci doar la aceia pe care i-am pomenit mai înainte. Ei procedează întocmai ca astronomii: caută în acest «concert audibil» numerele, însă, totuși, nu suie până într-acolo încât să-și pună probleme și nu caută să cerceteze care anume numere se acordă între ele, care nu, și din ce pricină unele da si altele — nu.”

,,Teribil lucru spui!”

,,Folositor însă, în vederea cercetării Frumosului și Binelui, dar, dacă este urmărit în alt scop — e nefolositor.”

,, Verosimil.”

F. ,,Eu cred — am spus — că metoda ce se bizuie pe toate învățăturile pe care le-am parcurs, dacă ar putea ajunge la comuniunea și la înrudirea acestora între ele și dacă ar cugeta prin ce anume sunt ele apropiate unele de celelalte, ar purta cu sine ceva din principiul în vederea căruia am pornit la drum, și atunci nu ne-am fi trudit nesăbuit. Dacă nu — atunci — nesăbuit.”

„Și eu bănui — spuse el — că lucrurile stau astfel. Ai însă în vedere o întinsă operă, Socrate!”

„Te referi la preludiu sau la ce altceva? Nu știm oare că toate acestea sunt doar preludiile legii[282] pe care trebuie s-o învățăm? Căci nu cred că cei pricepuți în aceste discipline ți se par a fi și dialecticieni!”

„Nu, pe Zeus, în afară de câțiva, puțini, pe care i-am întâlnit!”

„Însă — am zis eu — cei ce nu sunt în stare să obiecteze și să răspundă obiecțiilor vor ști vreodată ceva din cele despre care afirmăm că trebuie să le știe?”

„Deloc.”

„Dar nu aceasta, Glaucon, este legea pe care dialectica o duce la bun sfârșit? Pe ea, care aparține inteligibilului, ar putea-o imita puterea vederii, despre care spuneam că încearcă să privească spre animalele însele, către astrele însele, și, la urmă, către soarele însuși. La fel, atunci când cineva, cu ajutorul dialecticii, s-ar îndrepta, în afara oricăror senzații și doar cu ajutorul rațiunii să cerceteze ce anume este fiecare lucru și n-ar da înapoi până ce n-ar înțelege Binele însuși prin intelectul pur, doar atunci va ajunge el la capătul /cercetării/ domeniului inteligibil, așa cum omul acela ajunsese la capătul domeniului vizibil.”

„Întru totul” — spuse el.

„Însă nu numești dialectică această călătorie?”

„Da, și?”

„Or, ea -înseamnă desfacerea din lanțuri și întoarcerea de la umbre către simulacre și lumină, înseamnă apoi urcușul din peșteră înspre soare; înseamnă neputința noastră momentană de a privi direct animalele, plantele și lumina soarelui, dar putința de a privi către reflexiile divine în apă și către umbrele lucrurilor /reale/ și nu către umbrele unor simulacre, lăsate de o lumină și ea un simulacru al luminii solare. Toată această practică a artelor pe care le-am parcurs deține puterea și capacitatea de a înălța partea cea mai bună a sufletului către contemplarea supremului bine din cele-ce-sunt, așa cum dincolo se întâmplă cu partea cea mai clară a trupului, condusă să vadă ceea ce-i mai strălucitor din locul corporal și vizibil”[283].

„Eu unul accept toate acestea. Deși mi se par dificil de acceptat, pe de altă parte, e dificil și a nu le accepta. Totuși, nu trebuie acum doar ascultat, ci și revenit de multe ori asupra subiectului. Acceptând deci acum că lucrurile stau așa cum s-a spus, să mergem către legea însăși și s-o străbatem, după cum am străbătut și preludiul. Arată, acum, în ce fel este puterea dialecticii, sub ce fel de înfățișări apare ea și care îi sunt căile. Căci aceste căi ar fi, pe cât se pare, cele care ar conduce într-acolo, unde, pentru cel ajuns, ar fi, deopotrivă, limanul de la capătul drumului, cât și sfârșitul călătoriei.”

,,Dragă Glaucon, — am spus eu — nu vei mai fi în stare să mergi mai departe — chiar dacă mie unuia nu-mi lipsește bunăvoința. Nici nu vei mai putea privi o imagine a lucrului despre care vorbim, ci va trebui să vezi adevărul însuși — acela care îmi apare mie cel puțin. Or, nu merită să ne străduim pentru a lămuri dacă aceasta-i realitatea ori nu. Dar ca să vedem ceva, da, pentru aceasta merită să ne străduim!”

,,Ei bine, și?”

,,Dar nu trebuie să ne silim să arătăm și că doar puterea dialecticii ar putea face evident acest «ceva » pentru omul priceput în materie, dar că în alt fel nu este cu putință?”

,,Merită aceasta toată silința noastră!”

,,Nimeni — am spus eu — nu va contesta spusele noastre, când afirmăm că nu există o altă metodă care să îmbrățișeze fiecare aspect al realității în măsura în care el este, în mod metodic. Căci celelalte arte, cu toatele, fie au de-a face cu opiniile și dorințele oamenilor, fie sunt întoarse spre producerea unor lucruri naturale sau artificiale, ori spre îngrijirea ființelor și a productelor. Restul artelor — despre care am afirmat că prind ceva din ceea-ce-este — geometria și cele ce o urmează pe aceasta — vedem că parcă întrevăd în vis ceea-ce-este, dar că aievea le este cu neputință să-1 vadă, atâta vreme cât, slujindu-se de postulate, le lasă pe acestea în pace, incapabile deci să dea socoteală despre ele. Or, pentru acela care are drept izvor al cunoașterii ceea ce nu cunoaște, iar sfârșitul și mijlocul /demersului său/ provin, prin combinări, de la principiul pe care nu-i cunoaște, ce mijloc există ca această potrivire de propoziții să devină vreodată o știință?”

,,Nici unul.”

,,Așadar, — am spus eu — doar metoda dialectică merge pe această cale către principiul însuși, suprimând postulatele, pentru ca acestea să iasă întărite. În fapt, ea poartă și ridică în liniște ochiul sufletesc, scufundat până atunci într-un mâl barbar.

Ea se folosește de artele pe care le-am cercetat, ca de elemente auxiliare. Pe acestea noi le-am numit «științe», spre a respecta obișnuința, dar ele au nevoie de alt nume, mai luminos decât cel de «opinie », dar mai întunecat decât cel de «știință ». Am definit, mai înainte, drept «inteligență analitică» această facultate, dar nu este cazul, cred, ca niște oameni aflați, ca noi, dinaintea unei cercetări atât de vaste, să-și facă probleme de nume”[284].

„Nu, desigur” — spuse.

,,Ci e bun cuvântul care lămurește gradul de claritate a gândirii”[285].

„Da.”

„Ei bine, atunci — am zis eu — ca, așa cum am făcut mai înainte, să numim prima parte știință, a doua inteligență analitică, a treia credință și a patra reprezentare. Ultimele două sunt în domeniul opiniei, primele două — în cel al intelectului. Opinia se referă la ceea-ce-devine, intelectul — la ceea-ce-este. Iar raportul acestuia din urmă față de celălalt este raportul intelectului față de opinie; și ce este intelectul față de opinie este știința față de credință și inteligența analitică față de reprezentare. Să lăsăm însă deoparte, Glaucon, analogia și diviziunea fiecărei părți — a opinabilului .și a inteligibilului — în alte două diviziuni, pentru ca să nu trebuiască să vorbim mult mai mult decât până acum”[286]

„Eu unul sunt de acord și te urmez, pe cât pot.”

„Dialectician — am zis — îl numești pe cel care percepe rațiunea

esenței fiecărui lucru? Iar despre cel ce nu poate face aceasta, atâta vreme cât nu poate da seamă nici sieși, nici altuia, nu vei afirma că, în acea privință, înțelege ceva!”

„Cum aș putea afirma?” — zise.

„La fel și despre Bine : cel care nu l-ar putea distinge cu ajutorul rațiunii, extrăgându-i ideea din toate celelalte și care nu ar trece, parcă luptând, prin toate obiecțiile, silindu-se să obiecteze la rândul său, conform cu esența și nu cu opinia, cel care n-ar trece prin toate acestea fără greș și cu rațiunea, acela nu va putea fi numit de către tine cunoscător al Binelui însuși; ci, dacă va fi atins cumva vreun simulacru al Binelui, vei spune că prin opinie și nu prin știință a făcut-o și că viața de aici și-o petrece visând și dormitând și că, înainte de a se deștepta aici, în lumea noastră, va fi ajuns la Hades, pentru a adormi acolo cu desăvârșire.”

,,Pe Zeus, — zise el — chiar așa voi zice!”

,,Dar nu vei putea accepta să-i lași irațional, precum unele linii /în geometrie/, pe copiii tăi[287], pe care îi crești și îi educi cu gândul (în cazul când i-ai crește în fapt), atunci când ei ajung să domnească în cetate și să aibă mai mare putere.”

,,Nu, vezi bine!”

„Vei legiui așadar, ca ei să aibă parte de acea educație, în temeiul căreia să fie în stare, în chipul cel mai pătruns de știință, să întrebe și să răspundă.”

„Voi legiui — zise — împreună cu tine.”

„Însă nu ți se pare — am spus — că dialectica se așază deasupra învățăturilor precum un acoperiș și că, în mod justificat, nu s-ar putea așeza deasupra ei vreo altă învățătură, ci că aici se află punctul final al învățăturilor?”

„Ba da.”

G. „Îți rămâne atunci să vezi care anume vor fi cei pe care îi vom face să se împărtășească din această cunoaștere și în ce chip.”

„Limpede.”

„Îți amintești de selecția anterioară a chinuitorilor, anume în ce fel erau cei pe care i-am ales?”

„Cum de nu!”

„Ai în vedere că firile acelea trebuie alese în raport și cu restul criteriilor : căci trebuie preferați cei mai de nădejde, mai curajoși și, pe cât se poate, mai mândri la înfățișare. Dar în plus față de aceste condiții, mai trebuie căutat nu doar ca ei să aibă un caracter nobil și impunător, ci să posede și calitățile potrivite cu educația pe care o avem acum în vedere.”

„La care anume te referi?”

„Ei trebuie să aibă mintea ascuțită, fericit om, în vederea

cunoașterii și să nu învețe cu greutate. Căci sufletul se codește mult mai mult când e vorba să învețe ceva dificil, decât în exerciții fizice. Într-adevăr, truda /minții/ le este sufletelor mai apropiată prin fire, le este proprie și nu o pot pune în comun cu trupul.”.

,,Adevărat” — zise.

,,Trebuie căutat un om cu bună memorie, ferm și care iubește truda în orice privință. Sau cum altfel crezi că va voi cineva deopotrivă să trudească făcând exerciții fizice și, totodată, să ducă la bun sfârșit o astfel de învățătură și un astfel de studiu?”

,,Nimeni n-ar putea așa ceva, fără să fie bine înzestrat în orice privință!”

„Din această pricină a căzut filosofia în greșeala de acum, dar și în discredit — am spus-o și mai înainte — pentru că oamenii nu au de-a face cu ea cum se cuvine ; căci n-ar fi trebuit să aibă de-a face cu ea bastarzi, ci copii legitimi.”

„Adică?”

„Mai întâi — am spus eu — e nevoie ca cel ce are de-a face /cu ea/ să nu fie șovăitor în dragostea sa pentru trudă : pe jumătate s-o iubească, pe jumătate — nu. Aceasta se întâmplă când unuia îi plac exercițiile fizice și iubește vânătoarea și toate ostenelile trupului, dar e lipsit de dragoste pentru învățătură, nici nu-i place să asculte sau să cerceteze, ci în toate acestea se ferește de osteneală. E șovăitor însă și cel ce se comportă, în iubirea sa pentru efort, invers decât acesta.”

„Adevărat.”

„Dar vom socoti, deopotrivă, schilod în raport cu adevărul acel suflet care ar urî minciuna făcută cu bună știință, n-ar îndura-o și s-ar mânia peste poate când alții ar minți, dar care, totodată, ar primi lesne minciuna fără de știință și care, în chip prostește, lăsându-se cumva prins de ea, nu s-ar mânia, ci s-ar lăsa mânjit în neștiință, precum un dobitoc din neamul porcesc.”

„Hotărât!” — zise el.

„Iar bastardul și copilul legitim în ce privește cumpătarea, vitejia, mărinimia și toate părțile virtuții, trebuie bine deosebiți. Căci dacă nu s-ar ști să se privească aceste aspecte — particular ori cetate, fiind privitorul — atunci, fără să se bage de seamă, ar fi folosiți oameni schilozi și bastarzi la orișice treabă la care ar trebui folosiți fie prietenii, fie, în alt caz, cârmuitorii.”

,,Chiar așa.”

,,E treaba noastră, deci, să băgăm bine de seamă la aceste aspecte: căci dacă supunându-i unei învățături și unui antrenament atât de serioase, vom educa tineri bine proporționați și cu spiritul bine proporționat, atunci nici Dreptatea însăși nu ne va putea reproșa ceva și vom păstra neștirbite cetatea și orânduirea ei. Însă dacă vom duce spre atare sarcini altfel de caractere, vom face pe dos și vom da prilej

de mult râs pentru filoșofie.”

„Ar fi într-adevăr urât!” — vorbi el.

„Cu totul! Dar am pățit chiar și acum — cred — ceva de râs.”

„Ce anume?”

„Am uitat — am zis eu — că toată discuția e o joacă și am vorbit prea înflăcărat. Căci vorbind, priveam către filosofie și, văzând-o acoperită cu noroi, m-am mâniat, cred, peste cuviință; fiind astfel plin de pornire împotriva vinovaților, am grăit, cred, ceea ce am grăit, prea serios!”[288].

„Nu, pe Zeus, — spuse el — cel puțin nu mi s-a părut mie așa, celui care a ascultat!”

„Dar mi s-a părut mie, celui care a vorbit! Să nu uităm însă lucrul următor: în alegerea făcută mai înainte, am ales oameni în vârstă; în cea de față, aceasta nu e însă cu putință. Nu trebuie să-l ascultăm pe Solon, cum că, îmbătrânind, poți să înveți multe. Omul în vârstă e mai puțin în stare să învețe, chiar decât să alerge, iar marile și multele osteneli cad în seama tinerilor.”

„Neapărat” — zise el.

„Așadar, copiilor să le punem dinainte ceea ce ține de calcul, geometrie și de întreaga educație prealabilă — care trebuie predată înaintea dialecticii, cu grijă ca ei să nu o învețe ca niște robi.”

„Adică?”

„Fiindcă omul liber nu trebuie să învețe nimic cu de-a sila. Ostenelile trupești, venite cu de-a sila, nu fac nici un rău trupului, dar nici o învățătură silnică nu rămâne în suflet.”

„Adevărat” — spuse.

,, Așadar, preabunule, nu-i crește cu dc-a sila pe copii în învățătură, ci învață-i prin joacă, pentru ca să fii în stare mai degrabă să vezi firea fiecăruia.” ,,Are noimă ce spui!”

,,însă îți amintești spusa noastră că trebuie să ducem copiii să vadă războiul, călări, iar dacă ar exista siguranță, ei trebuie să se apropie și să «guste sânge» precum cățelandrii?”

„Îmi amintesc.”

„Iar acela trebuie luat în socoteală, care s-ar arăta mai dibaci în toate aceste osteneli, învățătură și spaime.”

„La ce vârstă?”

„Atunci când ei trec de vârsta exercițiilor de gimnastică obligatorii. Căci în acel răstimp, fie că acestea durează doi, ori trei ani, nu se poate face nimic altceva[289]. Fiindcă truda grea și somnul nu se împacă cu învățătura. Pe de altă parte, ei sunt puși atunci la o încercare deloc neînsemnată: se vede cum se poartă fiecare în cadrul exercițiilor fizice.”

„Cum de nu!”

„După această perioadă de timp — am spus eu — cei selecționați,

care vor fi împlinit douăzeci de ani, vor primi cinstiri mai mari decât ceilalți. Iar cunoștințele amestecate pe care le aveau toți copiii în timpul educației lor, trebuie puse acum în unitate spre binele celor selecționați, pentru a realiza o viziune sintetică asupra înrudirii lor reciproce dar și a înrudirii lor cu natura a ceea-ce-este."

„Doar o astfel de învățătură va fi trainică în mințile unde ea ajunge!"

„Ea reprezintă și cea mai bună încercare pentru firea de dialectician și pentru cea care nu este. Căci cel ce are o viziune sintetică este dialectician, cel ce nu o are — nu este."

„De acord" — spuse el.

„Ai în vedere aceste aspecte, privind la cei care au asemenea trăsături în ei înșiși, care sunt constanți în învățătură, constanți în război și în restul ocupațiilor legiuite ; după treizeci de ani, selecționându-i iarăși pe cei care au fost o dată selecționați, așază-i în cinstiri încă mai mari și cercetează verificând cu ajutorul puterii dialecticii, care este în stare să pună deoparte ochii și celelalte simțuri și să se îndrepte către ceea-ce-este și adevăr. Aici însă, prietene, trebuie să bagi bine de seamă|"

,,La ce anume?"

„Nu cunoști ce mare este răul pe care, acum, îl aduce dialectica?M

„Care anume?"

„Cei care o practică se umplu de nelegiuire!"

„Și încă ce!"

„Crezi că lor li se întâmplă ceva de mirare? Nu ai înțelegere pentru ei?J

„În ce fel?"

„Se întâmplă — am zis eu — precum cu un copil găsit ce ar fi crescut într-o familie bogată, nobilă și puternică, fiind înconjurat de mulți lingușitori; să zicem că, ajungând el bărbat, ar înțelege că părinții săi nu sunt cei care pretind a fi, dar nu i-ar putea găsi pe cei care l-au adus pe lume. Poți să prezici cum s-ar purta acesta față de lingușitori și față de cei ce l-au adus în acea familie, atât în vremea când nu știa nimic despre adopțiune, cât și atunci când a aflat despre ea, sau vrei să mă auzi pe mine prezicând?"

„Vreau să te aud pe tine."

„Prezic că, în timpul când n-ar cunoaște adevărul, el i-ar cinsti mai mult pe tată și mamă și pe celelalte presupuse rude decât pe lingușitori, ar trece mai puțin cu vederea dacă ar duce lipsă de ceva, mai puțin ar face sau ar spune vreo nelegiuire față de ei, i-ar asculta mai mult pe ei decât pe lingușitori."

„Pesemne că da."

„Prezic însă mai departe că, după ce va afla adevărul, zelul său în cinstirea și îngrijarea pentru părinți se va domoli, dar că, în schimb, va

deveni tot mai zelos în cultivarea lingușitorilor, le va da lor crezare cu totul altfel decât înainte, va trăi așa cum vor aceia, însoțindu-se cu ei fără să se ascundă; și că, afară doar dacă n-ar avea o fire cu totul blajină, lui nu i-ar mai păsa deloc de acel părinte și de presupusele rude."

„Tot ceea ce spui este cum nu se poate mai adevărat. Dar în ce fel se raportează imaginea aceasta la cei ce au de-a face cu conversațiile dialectice?"

„Iată în ce fel: noi avem, din copilărie, anumite opinii despre drept și frumos, opinii în care am fost crescuți, dându-le ascultare și cinstindu-le ca pe niște părinți"[290].

„Așa este."

„Or, cei cât de cât măsurați nu dau ascultare opiniilor contrare acestora, opinii ce presupun plăceri care lingușesc sufletul și îl trag către ele ; ei cinstesc celelalte opinii, pe cele părintești si ascultă de ele."

„Așa e."

„Ei bine, iată că un astfel de tânăr se întreabă: ce este frumosul? legiuitorul îi răspunde, dar el aude rațiunea ridicând obiecții. Iar când aceasta se întâmplă în multe cazuri și de multe ori, el ajunge la părerea că frumosul nu este cu nimic mai degrabă frumos decât urât. Și la fel când s-ar întâmpla și cu dreptul și cu binele și cu tot ceea ce el ținea în cinste, ce socoți că va face tânărul cu aceste principii? Le va mai da ascultare oare și le va mai cinsti?"[291].

„E necesar — zise el — ca nici să nu le mai cinstească la fel, nici să le dea ascultare."

„Dar în clipa când el nu mai socotește acele principii vrednice de cinste și înrudite cu firea sa și nici nu le află pe cele adevărate, este oare cu putință ca el, în mod plauzibil, să se îndrepte spre alt fel de viață, decât cel aparținând lingușitorilor?"

„Nu-i cu putință" — zise el.

„Cred că el, dintr-un om cu frica legilor, va deveni un nelegiuit."

„E necesar."

„În acest caz — am spus eu — pățania celor ce au de-a face cu discuțiile dialectice de felul acesta este firească și merită înțelegere."

„Dar și compătimire" — spuse el.

„Atunci, pentru ca să n-ai nevoie să-i compătimești pe cei din jurul vârstei de treizeci de ani, trebuie să aibă de-a face cu dialectica doar cel supus în tot felul atenției?"

„Desigur."

„Dar nu este principala atenție grija ca cei tineri să nu guste din dialectică? Cred că nu ți-a scăpat că cei prea tineri, atunci când pentru prima oară gustă din discuțiile în contradictoriu, se folosesc de de ca de un joc ; ei le utilizează mereu pentru a contrazice și, imitându-i pe

cei ce obiectează, aduc și ei altora obiecții, bucurându-se precum cățelandrii să muște și să sfâșie mereu cu vorba, pe interlocutor.”

„Și încă ce se bucură!”

„Dar atunci când aduc obiecții multora, când primesc obiecții din partea multora, ei cad statornic și degrabă în părerea că nimic nu e la fel cum credeau mai înainte. Iar din această pricină, ei și întreaga filosofie ajung, în gura altora, să fie vorbiți de rău.”

„Foarte adevărat.”

„Cel mai vârstnic însă — am spus eu — nu va voi să ia parte la o atare nebunie și îl va imita mai curând pe cel ce voiește să practice dialectica și să cerceteze adevărul, decât pe cel ce se joacă de dragul jocului și contrazice. El însuși va fi un om mai cu măsură și va face ca îndeletnicirea lui să apară mai vrednică de cinste, din mai puțin vrednică, cum era.”

„Drept.”

„Așadar, tot ceea ce s-a spus mai înainte, s-a spus sub cauțiunea ca naturile /tinerilor/ să fie cu măsură, constante — este vorba despre naturile cărora li s-ar putea împărtăși învățătura despre discuțiile dialectice — și să nu se întâmple ca acum : oricine, chiar și cel nechemat, se îndreaptă către această îndeletnicire.”

„Perfect.”

„Este oare suficient ca cel ce nu are altă ocupație să rămână la studiul dialecticii în mod continuu și statornic — în maniera în care se fac antrenamentele fizice — dar de două ori mai multă vreme decât se cerea pentru acele exerciții fizice?”

„Vorbești de șase sau de patru ani?”

„În regulă, pune cinci! Iar apoi[292] ei vor coborî din nou în acea peșteră și vor trebui să conducă în războaie și să preia demnitățile potrivite tinerilor, pentru ca să nu rămână în urma celorlalți nici în ceea ce privește experiența. Și iarăși ei vor fi puși la încercare, spre a se vedea dacă și atunci când sunt trași în toate părțile, rămân totuși statornici, sau dacă cumva, se schimbă.”

,.La cât estimezi această perioadă?”

,,La cincisprezece ani — am spus eu. După ce împlinesc cincizeci de ani, trebuie ca cei ce nu s-au schimbat și și-au dovedit vrednicia pretutindeni, în fapte, ca și în științe, să fie îndreptați către țintă : ei trebuie ca, înălțându-și lamura sufletului către însuși cel ce dă lumină tuturor, văzând ei Binele însuși, folosindu-se de el ca de o pildă și de un model, să orânduiască întru frumusețe atât cetatea cât și pe cetățeni, dar și viața ce le-a rămas, fiecare, atunci când îi sosește rândul. Cea mai mare parte a timpului se vor îndeletnici deci cu filosofia, dar când le va sosi rândul, se vor trudi și cu obștești le treburi, cârmuitori fiind cetății; vor împlini însă această sarcină nu ca pe ceva frumos, ci ca pe ceva silnic, și astfel, educând mereu pe alții

pe potriva lor, lăsând în locul lor paznici pentru cetate, pleca-vor ei să locuiască în Insulele Fericiților! Iar cetatea să le dureze lor morminte și să le aducă jertfe pe cheltuiala obștii; iar dacă și Pythia ar încuviința, să aducă jertfele ca unor spirite bune, iar de nu, ca unor oameni oblăduiți de spirite bune[293] și divini.”

,,Minunați cârmuitori, precum un sculptor, ai dăltuit, o Socrate!” — exclamă el[294].

,,Să nu uităm de femeile cârmuitori, Glaucon. Căci nu socoti că eu mă refer mai mult la bărbați decât la femeile care au, în cetate, o fire vrednică.”

,,Adevărat, — spuse el — de vreme ce ele vor împărtăși totul, în mod egal cu bărbații.”

,,Ei bine, — am zis eu — acceptați că în privința cetății și a constituției ei n-am rostit doar vise deșarte? Ceea ce ne-am propus e anevoie, dar cu putință cumva și nu altminteri decât s-a zis: anume, atunci când adevărații filosofi, ajungând la putere în cetăți — mai mulți la număr, ori unul singur — vor disprețui cinstirile aflate acum la preț, socotindu-le nedemne de un om liber și bune de nimic. Cel mai mult ei vor prețui ceea ce e just și cinstirile ce decurg din justețe, dar mai mult și mai mult și în chipul cel mai necesar, vor prețui dreptatea, iar supunându-i-se acesteia și sporind-o, își vor ține sub pază cetatea lor.”

„Dar în ce fel vor face aceasta?”

„Pe toți care se întâmplă să fie trecuți de zece ani îi vor trimite la țară. Iar pe copiii lor, ferindu-i de contactul cu caracterele de acum, pe care le au și părinții, îi vor crește în felurile lor proprii și în legile lor, care sunt așa cum am arătat mai demult. Și în acest fel, înălțându-se cel mai grabnic și mai lesne cetatea și constituția pe care le-am avut în vedere, ele vor fi fericite, iar neamul la care vor apărea va avea parte de cele mai mari foloase. Nu-i așa?”

,,Ba da. Și cred că ai arătat bine, Socrate, că aceasta s-ar putea întâmplă, de va fi să se întâmple.”

„Atunci, nu este îndestulătoare — am zis eu — cuvântarea despre această cetate și despre omul asemănător ei? Căci e limpede și în ce iei am spune că trebuie el să fie.”

„E limpede — spuse. Iar chestiunea la care te referi cred că este încheiată.”